

Motion till riksdagen

1987/88:A265

av Börje Hörnlund m. fl. (c)

om arbete åt alla

Inledning

Tillgång till arbete har en central roll för varje individ genom den sociala betydelse arbetet har för gemenskap, personlig utveckling, identitet och självförtroende. Det är också grunden för en självständig försörjning. Förvärvsarbete är lika viktigt för kvinnor som män.

Samhället måste därför ha en hög arbetsmarknadspolitisk beredskap för att möta konjunkturnedgångar och de krav som strukturförändringar inom näringslivet ställer. Målsättningen att alla som så önskar skall beredas arbete måste ligga fast. Det är med denna utgångspunkt viktigt att bredda och differentiera lokala arbetsmarknader i olika delar av Sverige så att människorna har olika valmöjligheter. Tillgången på arbete är en väsentlig förutsättning för andra åtgärder, t. ex. att skapa regional balans.

Ett av de stora problemen i den svenska ekonomin är att tillväxten är koncentrerad. Det ger en överhettning inom vissa områden med löneglidning och inflation som följd. Andra områden upplever en recession. Vad som är mest oroande är den höga arbetslösheten i vissa regioner och kommuner. En genomsnittlig arbetslöshetsprocent på mindre än 2 % i dagsläget döljer betydligt större problem. Skogslänen och sydöstra Sverige har t. ex. en betydligt större arbetslöshet – vissa län omkring tio %. Orsaken till obalansen mellan olika landsdelar är den ekonomiska politik som regeringen fört, vilken varit starkt koncentrationsdrivande. Regeringen har gynnat storföretagen och expansiva områden på småföretagens och regionalt utsatta områdens bekostnad.

Detta innebär enligt centerpartiets uppfattning att kampen mot arbetslösheten mer aktivt måste föras på två fronter samtidigt. Det gäller att driva en närings- och regionalpolitik som ger tillräckligt många arbetstillfällen i alla delar av landet. Vi har i våra regionalpolitiska och näringspolitiska motioner redovisat hur en politik för hela vårt land skall utformas.

Det gäller också att med utbildningsinsatser underlätta ny- eller återinträdet på arbetsmarknaden. Dessa åtgärder måste särskilt inriktas till förmån för ungdomar, kvinnor och långtidsarbetslösa.

Det är vidare enligt centerpartiets mening angeläget att statens totala kostnader för arbetsmarknadspolitik och sysselsättning kan minska. Detta kan, på ett ansvarsfullt sätt, endast ske om antalet människor som nu får

samhälleligt stöd kan minskas genom att näringslivet självt förmår ge sysselsättning. Enligt centerpartiets mening måste ökad uppmärksamhet riktas mot möjligheterna att skapa fler jobb i näringsliv och småföretagsamhet.

Kostnaderna för arbetslöshetsersättningar och kontant arbetsmarknadsstöd har också ökat kraftigt trots att en tredjedel av de arbetssökande inte har någon ersättning alls. Främst kvinnor och ungdomar står utanför trygghetssystemen. Kortsiktiga arbetsmarknadspolitiska insatser förmår inte att lösa de grundläggande orsakerna till arbetslösheten.

Enligt vår mening måste kampen mot arbetslösheten föras på ett mer offensivt sätt. Det är en självklarhet att politiken skall inriktas på att lindra konsekvenserna för dem som drabbas. Den långsiktiga tryggheten för de enskilda kan däremot tillgodoses först genom en mer expansiv industrisektor där särskilt småföretagens villkor är viktiga för om utvecklingen skall bli positiv.

Enligt vår mening ger åtgärder som inriktas mot att främja småföretagen och allmänt stödja näringslivet via STU, utvecklingsfonderna, länsstyrelserna m. fl. tillsammans med en kraftigt minskad skattebelastning för småföretagen ett mer varaktigt resultat än kortsiktiga arbetsmarknadspolitiska insatser i AMS regi.

Lika villkor i arbetslivet

Arbetsmarknaden är i dag i stor utsträckning uppdelad i mans- och kvinnoyrken. Utvecklingen måste brytas så att de olika erfarenheter män och kvinnor har kommer till nytta inom samtliga sektorer i samhället och en jämnare fördelning av män och kvinnor inom alla yrken kommer till stånd. Män och kvinnor skall ha samma möjligheter och samma rätt till utveckling i yrkesarbetet.

De flesta formella hinder för jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet är avskaffade i och med jämställdhetslagen. De informella hindren kvarstår dock i många fall. Vi har i en särskild motion tagit upp jämställdhetsfrågorna i vid mening.

Flexibel arbetstid

Utvecklingen har gått mot en minskad arbetstid genom att dels arbetsdagen har förkortats, dels att arbetsveckan har förkortats till fem dagar. Semestern har efter hand förlängts. Argumenten för en fortsatt arbetstidsförkortning är flera. Bl. a. hävdas att en förkortad arbetstid skulle öka möjligheterna till jämställdhet och leda till en ökad sysselsättning genom att fler skulle kunna få arbete. Enligt centerpartiets mening är det enda hållbara argumentet att en kortare sammanlagd lönearbetstid kan ge en bättre livskvalitet.

Centerpartiet har vid upprepade tillfällen understrukt att såväl en förkortad som flexibel arbetstid är angelägen för många människor. Förändringar måste genomföras på ett sådant sätt att de faktiska skillnaderna mellan män och kvinnors arbetstid utjämnas. Partiet har också lyckats driva igenom kravet på rätt till sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar.

Särskilda åtgärder måste vidtas för att också jordbrukare och andra egen- och småföretagare skall kunna få villkor som är jämförbara med andra grupper.

Stor vikt bör enligt vår mening läggas vid personliga valmöjligheter så att arbetstiderna kan anpassas till olika familjers och individers behov och önskemål. Det bör ske genom att arbetstidslagstiftningen och avtal på arbetsmarknaden anpassas till en friare arbetstidsförläggning. Det är nödvändigt att en mer flexibel förläggning av arbetstiden tillåts än för närvarande. Fördelarna med en flexibel arbetstid är enligt vår mening stora såväl för konsumenter och anställda som för företagens konkurrenskraft.

Den fortsatta produktivitetsutvecklingen är avgörande för hur snabb takten i framtida arbetstidsförkortningar kan bli. En kortare arbetstid bör enligt vår mening få en starkare prioritet i framtiden vid avvägningen mellan olika angelägna reformer. Takten måste dock självfallet anpassas så att tillräckliga resurser kan satsas på investeringar och satsningar inom t. ex. miljö-, regional-, utbildnings- och familjepolitiken.

Takten måste också avvägas mot den fördelning mellan lön och fritid som arbetsmarknadens parter gör i avtalsförhandlingarna.

Målet är att alla skall få möjlighet till en arbetstid på ca 30 timmar per vecka.

Vi vill också i detta sammanhang understryka att rätten till arbete enligt vår mening måste pressas ned genom långsiktiga offensiva närings- och regionalpolitiska insatser. En delning av befintliga jobb kan bara uppfattas som ett misslyckande för samhället i dess ambitioner att ge meningsfullt arbete åt alla. Frågan om arbetstidens längd måste enligt centerpartiets uppfattning diskuteras främst som en livskvalitetsfråga och inte endast som en arbetsmarknadsfråga.

Ungdomars arbete

En av de viktigaste uppgifterna för samhället är att bereda ungdomar arbete eller utbildning. Ett välfärdssamhälle som vårt får inte acceptera att ett stort antal unga människor redan från början slås ut från arbetsmarknaden. Det är ett djupt oroande faktum att ungdomsarbetslösheten har varit hög under en lång period. Det är i och för sig självklart att grunden för en fungerande arbetsmarknad är en framsynt politik för ekonomisk utveckling inom ramen för en marknadsekonomi som tar sociala och miljömässiga hänsyn. Insatserna från samhället måste inriktas på att förutsättningar för varaktiga jobb skapas över hela landet på den ordinarie arbetsmarknaden. En sådan politik är också grunden för ungdomars sysselsättning.

Den höga arbetslösheten bland ungdomar, särskilt i vissa regioner och inte minst bland flickor under en rådande högkonjunktur, visar emellertid att generella ekonomisk-politiska åtgärder inte är tillräckliga. Regeringens ekonomiska politik har i stället medverkat till att arbetsmarknaden för många ungdomar i regionalt utsatta områden förvärrats. Detta innebär att de generella åtgärderna måste kompletteras med särskilda insatser.

Det finns flera samverkande orsaker som lett till den nuvarande situationen. Yrkesutbildningen har inte tagit tillräcklig hänsyn till stora ungdoms-

gruppers behov och/eller till arbetsmarknadens och näringslivets förutsättningar. Bl. a. borde en mer omfattande lärlingsutbildning ha förekommit.

Målsättningen måste enligt vår mening vara att öka lärlingsutbildningen och jämställa den med annan gymnasieutbildning. Det är vidare väsentligt att lärlingsutbildningen inte byråkratiseras eller omgärdas av hindrande begränsningsregler.

Vidare har arbetsmarknaden inte varit tillräckligt expansiv. Även om antalet arbetstillfällen under praktiskt taget hela denna period ökat, har ökningen inte varit tillräckligt stor för att nytillträdande grupper skall ha haft rimliga möjligheter att få jobb.

Inskolningsplatser och ungdomslag

Regeringen har i viss mån anammat den linje som centerpartiet drivit genom att fr. o. m. innevarande budgetår anvisa medel till statsbidrag för inskolningsplatser inom det privata området. Detta förslag är positivt eftersom regeringen tidigare inte visat något intresse för att medverka till placeringar och ungdomslag utanför den offentliga sektorn. Centerpartiet beklagar att regeringen i närmare sex år ensidigt tvingat arbetslösa ungdomar in i den offentliga sektorns ungdomslag.

Centerpartiet har arbetat för att ungdomar skall placeras över hela arbetsmarknaden eftersom den framtida sysselsättningsökningen under överskådlig tid i huvudsak kommer att ske inom den privata sektorn. Den offentliga sektorn kommer av ekonomiska skäl inte att kunna svara för någon nämnvärd sysselsättningsökning.

AMS har föreslagit att anslagen till ungdomslag respektive inskolningsplatser sammanförs. Enligt AMS förslag bör medel för totalt 20000 platser, varav 10000 till inskolningsplatser anvisas. Föredraganden biträder inte detta förslag och anvisar totalt för dessa ändamål 1 254 milj. kr.

Enligt vår mening måste målsättningen vara att försöka få ungdomar att vinna inträde på den privata arbetsmarknaden. Vi biträder därför AMS förslag till fördelningen av antalet platser i ungdomslag respektive inskolningsplatser — dvs. 10000 platser till vardera.

Vårt förslag innebär att det totala anslagsbehovet minskar med 125 milj. kr. då kostnaden för ungdomslagen per plats är större än för inskolningsplatserna. Vi anser därför att medel motsvarande kostnaden för 10000 inskolningsplatser respektive 10000 platser i ungdomslag anvisas. Dessa medel bör omfördelas för insatser till arbetshandikappade, vilket vi tar upp i en särskild motion.

Riksdagen bör därför till statsbidrag för inskolningsplatser anvisa 500 milj. kr. och till statsbidrag för ungdomslag 670 milj. kr.

Splittrat ansvar

De grundläggande problemen för ungdomen på arbetsmarknaden har emellertid regeringen inte förmått att lösa. Arbetslösheten bland ungdomar är fortfarande hög. En bidragande orsak till de svårigheter många ungdomar möter på arbetsmarknaden än det nuvarande splittrade ansvaret mellan myndigheter och kommuner. Vi anser att kommunerna bör ha huvudansva-

ret för de praktiska insatserna mot ungdomsarbetslösheten. Insatserna bör utformas så att de utgör ett led i ungdomars gymnasieutbildning, val av yrke och yrkespraktik. Förslaget om bidrag till inskolningsplatser på det privata området kan ses som ett led i denna utveckling. Regeringen tar dock inte steget fullt ut. Vi anser att ungdomslagen bör ersättas av en stödform som avser att ge ungdomar arbete och utbildning inom hela arbetsmarknaden.

Sammanhållet kommunalt ansvar utreds

Problemen på arbetsmarknaden gäller hela ungdomsgruppen mellan 16–24 år. Bidraget till kommunerna bör utformas på liknande sätt som nu gällande statsbidrag för det kommunala uppföljningsansvaret. Möjligheterna att ge kommunerna ett enhetligt utbildnings- och yrkespraktiskt ansvar för alla ungdomar t. o. m. 24 år bör enligt vår mening prövas. AMS skall som hittills ha det direkta ansvaret för att ungdomarna snabbast möjligt placeras på den öppna arbetsmarknaden. Staten bör enligt vår mening på samma sätt fastställa yrkespraktikersättningen för hela ungdomsgruppen. I avvaktan på att ett mer sammanhållet stödssystem för alla ungdomar genomförs vill vi understryka att huvudregeln måste vara att alla ungdomsplatser skall vara heltidsarbete och att de i ökad utsträckning förläggs till den privata sektorn. Halvtid skall enbart kunna förekomma av utbildnings- eller sociala skäl. En sådan utformning innebär en bättre anpassning till de förhållanden som normalt råder på arbetsmarknaden vilket torde vara en fördel för ungdomars fortsatta yrkesverksamma liv. Ersättningsnivån bör sättas högre för äldre ungdomar.

Vårt förslag innebär att det nuvarande systemet med olika former av insatser för att ge ungdomar arbete kan slopas och de ekonomiska resurser som i dag avsätts för dessa ändamål i nödvändig omfattning ställs till kommunernas förfogande. Enligt vår mening bör därför riksdagen begära att en parlamentarisk utredning tillsätts med direktiv att analysera och lägga förslag till lösningar för att underlätta ungdomars inträde på arbetsmarknaden och ett mer sammanhållet ansvar i kommunal regi. Utredningen bör arbeta skyndsamt så att nytt stödssystem snarast kan införas.

Decentralisering av arbetsmarknadsverket

Under de senaste åren har det skett en viss decentralisering av AMS verksamhet. Detta är positivt och vi vill understryka vikten av att man går vidare och minskar centrala AMS ytterligare. Antalet anställda på centrala AMS och i viss mån på länsarbetsnämnderna bör kunna dras ned.

För innevarande år fick AMS en förstärkning med 250 nya arbetsförmedlartjänster. Vi anförde att förstärkningar inom AMS bör ske på de lokala förmedlingarna och klaras genom omplaceringar av centralt placerad personal från AMS och i andra hand från länsarbetsnämnderna.

Mot denna bakgrund föreslår vi att personalen på centrala AMS och i viss mån på länsarbetsnämnderna dras ned med 200 tjänster. Detta innebär en besparing på ca 40 milj. kr.

Arbetsförmedlingens uppgift är att underlätta den nödvändiga anpassningen mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft, vilket är en förutsättning för en positiv ekonomisk utveckling. Det är självklart att arbetsförmedlingen skall hjälpa och stödja de arbetssökande som har svårt att erhålla en varaktig anställning. Men det måste också vara en uppgift för arbetsförmedlingen att aktivt och kontinuerligt undersöka vilka arbeten som finns att tillgå och inte enbart vara en mottagare av de arbeten som anmäls. De flesta arbetssökande har den initiativförmåga och handlingskraft som krävs för att själva ta kontakt med den arbetsgivare som via platsförmedlingen annonserar om anställningar. Vi anser även att en mer total översyn av arbetsförmedlingslagen måste komma till stånd med syfte att lägga förslag om alternativ som komplement till de offentliga arbetsförmedlingarna.

Finansieringen av arbetslöshetsförsäkringen

I avvaktan på att ett genomgripande förslag till reformeringen av det nuvarande systemet för ersättning vid arbetslöshet – vilket vi föreslagit i en särskild motion – finns dock skäl att vidta vissa förändringar i det nuvarande systemet för finansiering av arbetslöshetsunderstödet.

Den höga arbetslösheten under senare år har inneburit att kostnaderna för de kontanta ersättningarna vid arbetslöshet stigit kraftigt. För innevarande budgetår utgör dessa kostnader nära 30 % av utgifterna för arbetsmarknadspolitiken. Samtidigt som en tredjedel av de arbetssökande inte får någon ersättning från vare sig arbetslöshetskassa eller KAS.

Det nuvarande ersättningsystemet bygger på att den arbetslöse skall ersättas enligt den s.k. inkomstbortfallsprincipen och få ett stöd som motsvarar 90 % av inkomstbortfallet.

En enhällig riksdag beslöt 1976 vad avser finansieringen att staten skulle svara för 90 % av kostnaderna för arbetslöshetsersättningen. Dessa kostnader finansieras, dels genom anslagsmedel, dels genom den särskilda arbetsmarknadsavgiften. Statens andel har dock sedermera ökat till ca 95 %.

I budgetpropositionen aviseras en särskild proposition med förslag om arbetslöshetsförsäkringens framtida utformning, och i avvaktan härpå förs anslaget upp med ett oförändrat belopp.

Enligt vår mening bör staten vidare enligt gällande riksdagsbeslut svara för 90 % av kostnaderna för arbetslöshetsersättningen. En sådan genomsnittlig bidragsnivå för arbetslöshetskostnaderna innebär en besparing för staten.

Med utgångspunkt från de ersättningsnivåer och behov som gäller för innevarande budgetår bedömer vi att besparingen uppgår till ca 400 milj. kr. Vi återkommer i denna fråga när regeringens aviserade proposition har presenterats.

Sysselsättningsskapande åtgärder

I budgetpropositionen föreslås att närmare 2,5 miljarder kr. skall anvisas över detta anslag. Samtidigt finns en reservation överstigande 1,5 miljarder. Mot bakgrund av den stora reservationen och med hänsyn till rådande goda konjunktur bedömer vi att anslaget kan minskas med 300 milj. kr.

Med hänvisning till vad som anförts hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sysselsättningspolitikens inriktning,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om flexibel arbetstid,

3. att riksdagen beslutar att till statsbidrag till inskolningsplatser för budgetåret 1988/89 anslå ett i förhållande till regeringens förslag förhöjt reservationsanslag med 250 milj. kr. om totalt 500 milj. kr.,

4. att riksdagen beslutar till statsbidrag för ungdomslag för budgetåret 1988/89 anvisa 670 milj. kr.,

5. att riksdagen hos regeringen begär tillsättande av en parlamentarisk kommitté med direktiv att lägga förslag om ett sammanhållet uppföljningsansvar för ungdomar mellan 16–24 år i enlighet med de riktlinjer som redovisas i motionen,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om decentralisering av AMS.

7. att riksdagen beslutar till AMS förvaltningskostnader för budgetåret 1988/89 anvisa ett ramanslag av 1 860 614 000 kr.,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsförmedlingens organisation och inriktning,

9. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av arbetsförmedlingslagen i enlighet med vad som anförs i motionen,

10. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändring i lagen om allmän platsanmälan i de delar som rör förmedling av korta och tillfälliga arbeten i enlighet med vad som anförs i motionen.

11. att riksdagen beslutar till sysselsättningskapande åtgärder för budgetåret 1988/89 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 300 000 000 kr. minskat reservationsanslag om totalt 2 110 500 000 kr.

Stockholm den 26 januari 1988

Börje Hörnlund (c)

Kersti Johansson (c)

Per Ola Eriksson (c)

Gören Thurdin (c)

Rosa Östh (c)

Ivar Franzén (c)

Elving Andersson (c)

Jan Hyttring (c)

Ingvar Karlsson (c)

i Bengtsfors